

A honr. K. M. B. igazgatójához
remélt ok. Gyenes Antal úrnak

REV. 2017.

Magyar Zoltán életművének mezőgazdasági közigazgatási vonatkozásai

1. Néhány szó Magyar Zoltán életművének egészéről

Magyar Zoltán 1888. június 10. és 1945. március 24. közötti aránylag rövid életének utolsó másfél évtizedére terjedő egyetemi tanársága alatt igen színes és széleskörű tevékenységet fejtett ki, melynek mezőgazdasági közigazgatási vonatkozásai is figyelemreméltóak.

Pályafutása során két évtizedig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium különböző ügyosztályain dolgozott. Munkásságának főbb eredményei: a minisztérium költségvetési osztályának és a budapesti egyetem gazdasági igazgatásának megszervezése; főként pedig a tudománypolitikai ügyosztály vezetőjeként a korabeli magyar tudománypolitika alapvetésében és a tudományos nagyüzem kialakításában való közreműködése.

1930-ban a budapesti tudományegyetem közigazgatási és pénzügyi jogi tanszékére nevezték ki egyetemi nyilvános rendes tanárrá. Egy társadalmi bizottságban végzett korábbi munkásságából kifolyóan 1931. január 28.-án pedig kormánybiztosi megbízást kap a közigazgatás egyszerűsítését előkészítő munkálatok megszervezésére. Széleskörű vizsgálatok alapján mutatja ki, hogy a "szövevényes és kusza" közigazgatás korszerűsítése csak mélyreható és alapvető reformok útján lehetséges. Reformtörekvéseivel azonban szembekerül az államvezetéssel, mert azok megvalósítása erősen sértené az uralkodó osztályok érdekeit. Kormánybiztosi megbízatásáról lemondva reformeszméiért az egyetemi tanszéke mellett szervezett Magyar Közigazgatástudományi Intézetben / MKI/ küzd tovább.

Életművének monografikus feldolgozása és értékelése még nem történt meg. Annak főbb vonásai azonban felismerhetők szakirodalmunk egyes képviselői által más témákhoz kapcsolódóan róla kialakított véleményekből /A/1-38/. Ezek summázata:

Látszólagos és ki nem mutatott "ellentmondásaival együtt nagy egyéniség". A magyar közigazgatástudomány európai színvonalú képviselője és annak úgyszólván egyetlen nemzetközi tekintélyű és súlyú művelője. Iskolájával együtt többet és főleg több eredetit produkált, mint a polgári közigazgatástudomány együttvéve.

Hazánkban kétségkívül az első és világviszonylatban is az elsők

között volt, akik felismerték, hogy nincs akadálya annak, hogy a közigazgatás egyszerre hatékony és jogszerű legyen. Ezzel úttörője lett az új szintézis: a közigazgatástudomány megteremtésének, mert jogi, közigazgatáspolitikai és szervezési szempontból komplexen látta és vizsgálta a közigazgatást, továbbá Hazánkban az általa vezetett Intézet alkalmazta elsőnek a ténymegállapító módszert és tette meg az első lépéseket a közigazgatási szociológia kialakítására.

Elsősorúan és határozottan helyezkedett szembe lényeges politikai kérdésekben a kormánnyal, annál jóval haladóbb felfogást képviselve /Táj- és Népkutató Központ kiállítás, valamint az Országos Népi és Családvédelmi Alap és a mezőgazdasági fejlesztés egy milliárdos programja koncepciótlanságának és kidolgozatlanságának kimutatása /A/8, 12, 21, 33/.

Elméleti tanításának és gyakorlati tevékenységének lényege: a társadalmi és gazdasági fejlődés következtében kialakuló új, posztindusztriális állam már nem irányítható a XIX. századi állam kizárólagos jogi eszközeivel. Az államnak és közigazgatásának nemcsak a jogszabályok betartására kell ügyelnie, hanem a szakszerűség követelményeire: -a gazdaságosságra és eredményességre is törekedve - cselekvéseivel meg kell teremtenie az emberek boldogulásának alapjait és előfeltételeit. Más szóval a XIX. századi jogállamot fel kell váltania a XX. század cselekvő államának. Mivel a korabeli magyar közvélemény előtt a cselekvő államnak csak a fasizta modellje volt ismeretes, a fasizmussal való rokonszenvezés gyanújába került, holott tanai egyáltalában nem fasizta tanok és kialakításukban az északamerikai prezidenciális kormányforma ugyanolyan szerepet játszott mint a Gosplan /A/8, 33/.

2. MAGYARY ZOLTÁN GYAKORLATI közigazgatáspolitikai tevékenységének mezőgazdasági közigazgatási vonatkozásai

Magyary Zoltán a közigazgatás felülről, t.i. a kormányfő szempontjából, valamint belülről t.i. eljáró tisztviselőinek és szerveinek a szempontjából történt vizsgálódásai után szükségesnek találta a közigazgatás alulról, -t.i. a közönség, az emberek szempontjából való vizsgálatát is, mert a közigazgatás van az emberekért /nem fordítva; és ezért látni kell azt is, hogy "a közigazgatás miben adósa az embereknek". Ebből folyóan Intézete tevékenységének egyik fő területe lett a közigazgatás és az emberek kapcsolatának vizsgálata, mégpedig

nemcsak elméletileg, hanem -Magyarynak az elmélet és a gyakorlat alapvető szerves egységén alapuló szemléletéből folyóan-gyakorlatilag is? közelebbről egy olyan mintajárás kialakítására irányuló törekvéssel, amelyben "a közigazgatásnak a legkevesebb adóssága van a közönséggel szemben" /B/4,6/.

A gyakorlati tevékenység színhelyéül Magyary Komárom vármegye Tatabányai járását választotta. Változatos természeti és gazdaságföldrajzi adottságai, népességének és településeinek heterogén összetétele, valamint Budapesthez való közelsége miatt ez a térség rendkívül alkalmas volt arra, hogy a tanyakérdés kivételével az akkori magyar életben felmerülő problémák megoldási módjainak kikísérletezéséhez élő terepasztalul szolgáljon /B/5,6/. Gyakorlati közigazgatáspolitikai tevékenysége később a tatabányai és gesztési szövetkezeti mintajárások kialakítására és a Vármegyei Közjóléti és Gazdasági Szövetkezeten keresztül Komárom vármegye akkori -a Csallóközt is magában foglaló- területére szélesedett ki.

Mivel eredményes terápia csak alapos diagnózis alapján lehetséges, gyakorlati munkásságának első lépéseként egy részletes ténymegállapító tanulmány elkészítésére különböző kérdésekkel foglalkozó fiatal szakemberekből munkaközösséget szervezett. Ebbe e sorok íróját is bevonta, mert korábban -egyébként az ő irányításával és támogatásával- már több ilyen jellegű tanulmányt készített /B/30-32/.

A vizsgálat eredményei:-MAGYARY-KISS: A KÖZIGAZGATÁS ÉS AZ EMBEREK TÉNYMEGÁLLAPÍTÓ TANULMÁNY A TATAI JÁRÁS KÖZIGAZGATÁSÁRÓL c. kiadványban /B/5/- kellő alapot teremtettek a térség fejlesztésére irányuló tevékenység megindításához. Abból a felismerésből folyóan, hogy a közigazgatás a legnagyobb mértékben az agrár lakoságnak az adósa /B/12,53/, Magyaryék tevékenységük súlypontját a mezőgazdasági közigazgatás kérdéseire helyezték és a ténymegállapítást kiegészítették a járás 1:25 000-es léptékű agrochemiai térképén^{ek} az elkészítésével /B/12,17/.

A szorosabban vett mezőgazdasági vonatkozású tevékenység előtt azonban vessünk egy pillantást a térségben megindult másirányú fejlesztésekre is.

Az összeépült Tata és Tóváros nagyközségek -Magyary által felvett és kiharcolt- egyesítésével lehetővé vált a városrendezési törvény hatályának a két ~~egybeépült~~ település ^{együtt} területére való kiterjesztés^{ez}. Az egyesítésből létrejött Tata ezzel indult el a várossá való

fejlődés útján /A/19, 33, B/2, 38/.

A mai Tatabánya néven ismert négy egybeépült bányaközség /Tatabánya, Alsó- és Felsőgalla, valamint Bánhida/ Magyaryék által javasolt egyesítése és a bányász népességnek valamivel több jogot biztosító várossá nyilvánítása a nagytőke ellenállásán azonban már megihusult /A/19, 33/. Magyaryék tevékenységének eredményeként a járás községeinek zömét ellátták jó ivóvizű u.n. göldkeresztes kúttal. Egy község kivételével befejeződött a járás községeinek a villamos hálózatba való bekapcsolása. Járási egészségház létesült és a göldkeresztes egészségvédelmi hálózatot annak egészére kiterjesztették. Tatán helytörténeti múzeum jött létre. A bekötő utakkal nem rendelkező községeket is bekapcsolták a kiépített úthálózatba és sor került a Gerecse medencéit a bányateleppel összekötő út kiépítésére is. Tatát köztéri szobrokkal és az öreg templom környékének a műemlékhez ~~X~~ méltó rendezésével csinosították. Főiskolai munkatáborokkal községi belterületeket rendeztek és vízmosásokat kötöttek meg. A jegyzői irodákat áttekintő segédletekkel /térképek stb/ látták el /A/19, 33, B/38/.

A mezőgazdaság fejlesztése érdekében Tatán téli gazdasági iskola létesült. A járás minden községében csapadékmérőt, Tatán pedig ezenfelül további meteorológiai megfigyelésre alkalmas műszereket helyeztek el. A térségnek a közigazgatási mintajáráson felül a szomszédos egyesületek járással együtt szövetkezeti mintajárássá való fejlesztése során Magyary tervei alapján a Hangya Központ új szövetkezeteket, felvásárlóhelyeket szervezett, állandó helyet adott a tatai népfőiskolának, baromfikeltető állomást indított be és a szántóföldi sárgarépa termelésre alapozva karotin üzemet ^{létesített} ~~indított~~ /A/19, 33, B/6, 38/.

A Tatai mintajárás példájára Csongrád-Bokrosparton minta tanyai központ kialakítását is tervbe vették, már csak azért is, mert a járás területén a tanyakérdés nem volt tanulmányozható /B/28/.

Sem a közigazgatási, de még kevésbé a szövetkezeti mintajárássá való fejlesztés nem képzelhető el és nem valósítható meg az érintett lakossággal való közvetlen érintkezés nélkül. A Tatai Népfőiskola megszervezésére azért került sor, hogy útmutatást adjon a parasztság számára saját problémáinak saját eszközökkel való megoldásához és egyben megfelelő partnereket szerezzen az Intézet számára a különböző mezőgazdasági fejlesztő akciók megszervezéséhez /B/12, 50, 52, 53/. Ezért a kapcsolat az Intézet és a volt népfőiskolások között a tanfo-

lyamok elvégzése után sem szakadtak meg. Rájuk alapozva indultak meg a Komáromvármegyei Közföldügyi és Gazdasági Szövetkezet mezőgazdasági szempontból legjelentősebbnek tekinthető akciói: mint a talajjavítási és növénytermesztési kísérleti körzetek és a asallóközi földbérlo szövetkezetek. A volt népfőiskolásokból kerültek ki a későbbi gazdasági előljárók / A/33, B/12, 18, 50, 52, 53/. Ugyancsak rájuk támaszkodva szervezte meg Kőrössy József - az itteni munkákat továbbvivő és öt megyére kiterjesztő Kiasalföldi Növénytermesztők Szövetségét, amely egy év alatt ötszörössé emelte a nemsisített vetőmag utántermesztést és felhasználást.

Magyaryék a Komáromvármegyei Közföldügyi és Gazdasági Szövetkezet szervezését is széleskörű a megye egészére kiterjedő ténymegállapításokkal kezdték meg. Első lépésük a központiag beszerezhető /statisztikai és egyéb nyilvántartási/ adatok alapján az egyes községek szociális helyzetének u.n. "papírforma"-szerű megállapításavolt. Ezt követte a helyszíni bejárással való ellenőrzés, valamint a családkartotékok felfektetése és feldolgozása. A "papírforma és a helyszíni bejárás alapján történt az egyes akciókban részesítendő községek, a családkartotékok és a helyszíni munkatársak véleménye alapján pedig az azokban részesítendő családok kiválasztása. Az egyes községeknek az akciókba való bevonására vetésforgó-szerű tervet dolgoztak ki. A háziipari akción kívül ezért egy-egy községben évenként csak egy akciót indítottak be. A háziakció a sokgyermekes családok saját otthonhoz való juttatását szolgálta. A Háziipari akciókat /csuhéfonás, szőnyegszövés/ pedig a téli munkaidő megfelelő kihasználása és az ezzel járó jelentős jövedelemkiegészítés érdekében szervezték meg, még pedig úgy, hogy annak első lépése a várható nagymennyiségű termék eladásának az előzetes biztosítása volt. Az egyéb akciók közül a szociális segélyezés mellett részben mezőgazdasági fejlesztési célokat is szolgált a nagy- és kisállat /szarvasmarha és sertés/, valamint a mezőgazdasági gépakció is /A/33, B/8, 34/.

A Talajjavítási és Növénytermesztési Kísérleti Körzetek létrehívásával kívánták lerakni az eredményeket, terméstöbbletet is felmutatni tudó földművelésügyi közigazgatás kísérleti alapköveit abban a reményben, hogy ennek az eredményei serkentőleg hatnak az illetékesekre és ezenfelül a gyakorlatban lehet bemutatni a fejlesztési módokat is /A/19, 33, B/49/.

A kísérletező körzet: szervezett, állandóan működő, a mezőgazdasági termelés fejlesztésére folyamatosan törekvő és ehhez minden eszközt biztosító szakszolgálat /B/6, 18/. A közföldügyi szövetkezet előlegezte a dr. Csiky János által vezetett kombinált műtrágyázási és

sági termelés fejlesztésére folyamatosan törekvő és ehhez minden eszközt biztosító szakszolgálat /B/6,18/. A közjóléti szövetkezet előlegezte a dr. Csiky János, az Országos Mezőgazdasági Kamara Talajtani Intézetének munkatársa által vezetett kombinált műtrágyázási és fajtamegválasztási kísérletek költségeit. Az eredményeknek a köztermelésbe való bevitele után az ellenőrző kísérletekkel kimutatott terméstartalom egy bizonyos hányadát költségeinek megtérítésül a szövetkezet kapta meg. Az akció eredményeként már a második évben éppugy, mint a továbbiakban kisparasztok, tagosítatlan határban lévő földjein jelentős terméstartalom jött létre. Ezt látva a kísérleteket kezdetben gyanakvó szemmel néző parasztok maguk is igyekeztek követni a kísérletező taggazdák eljárásait. A tatai népfőiskola növendékeiből kikerülő körzetvezetők és taggazdák külön képzést is kaptak és földjeiken a kísérletek bevezetése előtt előzetes talajvizsgálatokat végeztek /B/12,18,38,49/. A körzetek később állattenyésztési körzetekké fejlődtek /B/12,53/. A Tatai medencében jelenleg is folyó környezetvédelmi tevékenység gyökerei -Kőrössy József fáradhatatlan agitációs munkáján keresztül- ezekig a mintajárás munkálatokig nyúlnak vissza /A/19/.

A Csallóközben a volt népfőiskolások bevonásával 17 földbérelő szövetkezetet szerveztek. Ezt az akciót azonban nem folytathatták tovább, mert az időközben létrehívott Országos Nép- és Családvédelmi Alap ezt a tevékenységet részben elbürokratizálta, részben pedig azzal, hogy a földbérelő szövetkezetek és a kísérletező körzetek munkája nem az ONCSA feladata, hanem a földművelési miniszteré igyekezett hátráltatni. Ezzel a legeredményesebb és új utakat törő komáromi közjóléti szövetkezetet, a többihez hasonló látszatszövetkezetté sorvasztották el /A/33/.

Magyaryék mezőgazdasági ténymegállapító munkája korántsem állt meg a Tatai járás és Komárom vármegye határainál. Azt számos egyéb munkálat egészítette ki: így a később külön is említendő szántóföldi növénytermesztés és állattenyésztés üzemi tájainak elhatárolása /B/10,23/, a mezőgazdasági munkaerő területi eloszlásának a felvázolása /B/15/, valamint a Táj- és Népkutató Központ kiállításának részletes térképszojai /B/3,4/. Végül pedig a MKI széleskörű közszolgálat részletességű országos térképanyag, amely a mezőgazdasági népesség sűrűségétől és belső tagozódásától kezdve a szántó terület és a ter-

mőterület kat. tiszta jövedelmén, minőségi szintjén és annak szórásán, a községet terhelő bruttó beszolgáltatási kötelezettségen, a különböző terményfelvásárló központok, valamint a Hangya szövetségi Központ szervezetén és a malomipar áttekintésén keresztül a telepítési alaptérképig, illetve a helyi centrumok kialakításához szükséges 15 térképből álló sorozatig terjedt ki /A/33/.

3. Magyary Zoltán földbirtokpolitikai állásfoglalása. A Táj-és Népkutató Központ kiállítása

A harmincas években a mezőgazdasági politika alfája a földbirtokpolitikai állásfoglalás volt. Lássuk Magyary ezirányú nézeteit.

Magyary kormánybiztosi minőségében végzett ténymegállapításai⁺ és racionalizálási programelképzelései⁺⁺ érintették ugyan a mezőgazdasági közigazgatást is, de csak annyiban mint a közigazgatás bármelyik szakigazgatási ágát. A hangsúly ezekben, éppúgy, mint főművében: a Magyar Közigazgatásban /B/9/ a közigazgatás egészén és nem annak egyik vagy másik szakigazgatási ágán volt. Sajátos mezőgazdasági szemlélete és állásfoglalása a tényleges járás közigazgatását feltáró ténymegállapító vizsgálatai nyomán -többek között annak a felismerésével- alakult ki, hogy a közigazgatás mennyire képtelen a nagybirtokkal és a nagytőkével szembeállni /B/5/. Ebből fakadt földbirtokpolitikai állásfoglalása is, amit először a Táj- és Népkutató Központ kiállításával kapcsolatban nyilvánított ki.

A Táj- és Népkutató Központ három egyetemi tanár: gróf Teleki Pál, Gyórfy István, Magyary Zoltán és intézeteik közötti korábbi együttműködésből a magyar jövő lehetőségeinek és legjobb alakításának tudományos tárgyalogossággal való vizsgálatára jött létre /B/3/. Rövid ideig állott fenn. Egyes fiatal munkatársai u.i. -"a névtelen magyar" mozgalomhoz kapcsolódóan- a három professzor hozzájárulásával a földreform és az ingótféke reformjához a Magyar Közigazgatás-tudományi Intézetben elkészített anyagokra -utolsó kísérletként- egy kiállítás keretében szerették volna felbívni a figyelmet. Az -javaslatukra-1938. novemberében-más anyagokkal együtt-a Károlyi palotában a Táj- és Népkutató Központ kiállításán bemutatásra is került /B/4/.

+ A magyar közigazgatás tükré. Budapest, 1932.

++ A magyar közigazgatás racionalizálásának programja, MKI. kiadv. 4. sz. Budapest, 1932

A kiállítás agrárpolitikai főmondanivalóját "az agrárnépesség felosztása az új magyar agrárpolitikában" c. táblázat tartalmazta, amely egyik oldalán "a régiek szerint", a másik oldalán "szerintünk" részekben mutatta be a mezőgazdasági népesség csoportjait azzal, hogy mit kaptak a múltban és mi kellene nekik a jövőben. Ez a két felosztás nagyjából a következő volt:

" a régiek szerint"

csoporthok	mit kaptak
1. Nincstelenek	proletárföldet max. 2 holdig
2. Törpebirtokosok 5 holdig	"hajójegyet" Amerikába
3. Kisbirtokosok 5-100 holdig	évenként változó termelési politikát
3/a "zsírosparasztok"	a falu vezetését
4. Középbirtokosok 100-1000 h	a vármegye vezetését
5. Nagybirtokosok 1000-223.000 h	az ország vezetését

" szerintünk"

csoporthok	mi kell nekik
1. Proletárok, napszámosok törpebirtokosok	szociálpolitika, munkaidő és munkabérendezés, munkaalkalom
2. Jövedelem kiegészítésre szorulóok	[föld hitel vállásbiztosítás
3. Létfenntartás határán küzdők	
4. Jómódu kisgazdaságok	népiskulturpolitika, népi közigazgatás, saját gazdasági irányításukba való beleszólás
4/a Dekadens kisgazdaságok bérbeadók, egykézűk	rendszabályok
5. Szántóföldi nagybirtokok 500 kat.holdig	mezőgazdasági szakmunkások

/B/3, 4, 20, 22, 33/

Ez előtt a tábla előtt mondta Purgly Emil, a kormányzó sógora: "Ez egy kommunista kiállítás! Be kell csukni!" Igaza lett. Be is csukták, még pedig az OMGE, a TEBE és a GYOSZ nyomása következtében a Táj- és Népkutató Központ feloszlásával egyidejűleg /A/33, B/3, 4/.

Magyary Zoltán mindvégig szolidáris maradt a kiállítással, mert véleménye szerint "nehéz feltételezni azt, hogy a névtelen magyarok tömegei önfeláldozás árán ragaszkodjanak egy olyan birtokmegosztáshoz, amelyben a nincstelen^{ek} milliói mellett egy embernek 223 000 holdja van, és az Esterházy családnak gondnokság alatt álló tagjai beszámításával 382 000 holdja" /A/33, B/4/.

Megemlítendő még, hogy Magyaréknak a harmincas évek végén a kormány földbirtokpolitikai javaslatát -a Tatai járásban való eszmei végrehajtásával- bíráló megállapításai szerint a javaslat alapján a járás területén teljes értékű megoldást találni nem lehet, mert vagy a legszegényebbeket juttatják valami csekély földdarabhoz, vagy az u.n. létminimum határán küzködő réteget erősítik meg, de a két kategóriát együttesen kielégíteni nem lehet. Így a Tatai járás, de az egész ország adottságaiból folyik, hogy kizárólag földbirtokpolitikai intézkedésekkel a mezőgazdaság problémáit megoldani nem lehet /B/33/.

Magyary egyébként a Táj- és Népkutató Központban végzett munkájával végleg eljátszotta lehetőségeit a kormány előtt. A kiállítás bezárása után a "jégretevés, blokkozás és agyonhallgatás módszerét alkalmazták vele szemben és csak tanulmányok végzését, diagnózisok gyártását és legfeljebb azok kinyomtatását engedték meg számára" /A/33; B/14/.

4. Magyaréknak a mezőgazdasági politika egészét érintő állásfoglalása

Magyary Zoltán mezőgazdaságpolitikai és mezőgazdasági közigazgatási nézeteit főként a kormány illetően megnyilvánulásaiival, törvénytervezeteivel kapcsolatos észrevételeiben fejtette ki. Ezeket u.i. ugyanúgy figyelemmel kísérte /B/11,13/, vagy kísértette /B/33,41,43,46-48/, mint az akkor elérhető külföldi fejlődést is /B/29,37,43,45,51,54/. Kritikáiban azonban nemcsak a hiányosságokra mutat rá, hanem -vonatkozó ténymegállapító tanulmányai, valamint a gyakorlat próbáján keresztül ^{ment} eljárások tapasztalatai alapján, a tudomány követelményeinek megfelelően, -mindig rámutat azok megszüntetésének módjaira is.

A földművelési politika szerinte azoknak a céloknak a megvalósítása, amelyek az államra a földművelés terén hárulnak. Ennek a megállapítása a kormány feladata, mert főnöke a közigazgatási apparátusnak és vezetője a nemzetnek, amely nélküle sem szervezett életet élni, sem pedig államot fenntartani nem tudna /B/11/.

A földművelési politikának elsősorban a célkitűzését és programját kell biztosítani, még pedig nemcsak rövid távon, hanem hosszútávon is. A rövidtávú programok csak a messzire való előrelátás kere-

tében lehetnek helytállóak, viszont a hosszútávú terveket csak részletekben lehet megvalósítani. Évtizedek óta következetesen végrehajtott agrárprogramhoz ebben az agrárnak nevezett országban nem jutottak el. Voltak ugyan egymástól független részprogramok, melyek végrehajtásában még az azokat kihirdető miniszter sem volt mindig következetes, de nem jutottak el az egymást váltogató kormányokat változatlanul kötelező nemzeti programig, mert hiányzott a programcsinálás megszervezése /B/11/. Ehhez pedig az ország területének, természeti adottságainak, a mezőgazdasági munkaerő szükségletnek és erőforrásainak a területi megoszlása /B/15/, a földbirtok elaprózódottság területi megoszlása /B/26/ áttekintése ugyanúgy szükséges mint a mezőgazdasági üzemi tájainak a kivizsgálása /B/10,23/, mert a földművelési politika kiindulási alapja csak a tájbeosztás lehet. Hogy hol, mely növény vagy állatfélésegek termelésének, illetve tenyésztésének vannak különösen kedvező vagy kedvezőtlen feltételei. Mert csak ezek ismeretében lehet kihozni a földből, ami abban benn van. A szántóföldi termelés és állattenyésztés üzemi tájainak az elhatároltatásával a mezőgazdasági politikához kívánt némi alapvetést adni /B/10,11/.

A kitűzött célok megvalósításának alapfeltétele a szervezés, szintén a kormány feladata. A mezőgazdasági közigazgatás szervezetének tagolása nem célszerű, mert nem jut elég közel a termelőkhez. A kísérleti és tudományos intézetek területi eloszlása aránytalan. A földművelésügyi közigazgatás csak a járásig jut el. Ennek a hiánynak a pótlására tett kísérlet volt a Komáromvármegyei Talajjavítási és Növénytermesztési Kísérleti Körzetek megszervezése. Szükség van arra is, hogy a közigazgatás megfelelő áttekintéssel rendelkezzen az egyes üzemek felett /B/11,39/.

A további feltétele az eredménynek a jó vezetés és ezért az elmult /1942 előtti/70 év földművelésügyi minisztereinek vállalniuk kell azt a megállapítást, hogy a magyar mezőgazdasági mai színvonalának alacsonyága az általuk diktált tempó vetülete /B/11/.

Szükség van végül az eredményesség szempontjából történő ellenőrzésre is, mert csak az eredmények ellenőrzése taníthat meg rá, hogy nem lehet kormányozni hosszúlejáratú és következetesen betartott tervek célkitűzései nélkül. Csak így lehet feltárni a szervezet és a vezetés hibáit és hiányosságait /B/10,11/.

A fenti megállapításokon kívül Magyarék a trianoni magyar mező-

gazdaság egyik alapvető célkitűzésének a földbirtokviszonyok rendezését és a mezőgazdaság, különösen a kisüzemek gépesítését tartották, mert aki ezt a két kérdést meg tudja oldani az a magyar mezőgazdaság új alapjait rakja le /B/35/. A hagyományosan primitív eljárásokkal szembeni fejlesztés egyetlen eszközeként a szabadföldi kísérletezés elterjesztését tekintették, ami kimondottan közigazgatási feladat /B/23/. Ugyanakkor igyekeztek megfogalmazni az ország mezőgazdasági üzemi tájain -az azok adottságainak megfelelő- konkrét feladatokat is /B/10,23/.

5. Magyarék álláspontja a mezőgazdasági közigazgatás átszervezését illetően

A mezőgazdasági kormányzat ténykedései feletti kritikai megállapításokhoz fűződő általános mezőgazdaságpolitikai tételeken felül Magyarék konkrét javaslatokat is dolgoztak ki a mezőgazdasági közigazgatás átszervezésére, valamint területi beosztásának reformjára, végül a mezőgazdasági üzemek feletti áttekintés biztosítására is. Még pedig részben a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló törvényjavaslathoz kapcsolódóan, amelyek az ^aazonban vonatkozó 1942.XVI. t.c. megalkotása során figyelmen kívül maradtak.

Felfogásuk szerint a korabeli mezőgazdaság a tájadottágokból az optimumot kihozni képtelen, mert hiányzik belőle mind a tájszerűség mind az egységesség, ezért olyan átszervezésére van szükség, amely intézményesen biztosítja

- a/ az adottságok megismerését és az azokhoz való alkalmazkodás kísérleti megállapítását,
- b/ az így megállapított eredmények megvalósításához és általánosításához szükséges szervezetet,
- c/ a mezőgazdasági népesség és a szervezetben közreműködő személyek szaktudását és egyben az utánpótlás kinevelését,
- d/ a mezőgazdaság és a mezőgazdasági népesség érdekképviselőit és a mezőgazdasági termelés eredményeinek az értékesítés útján történő megtartását,
- e/ a tájközelséget és a különböző tevékenységek összhangját.

Elképzelésük szerint a mezőgazdasági közigazgatás legalsó foka: a termelési körzet élén az akkori mezőgazdasági népiskola szaktanítójának a vezetése alatt az erre a célra kiképzett tiszteletdíjas nő-

vénytermesztési , állattenyésztési stb. körzetvezetőkkel.

A járási mezőgazdasági felügyelő kezében futna össze a járás mezőgazdasági közigazgatása, aki ennek eredményes működéséért felel, A növénytermesztési felügyelővel, valamint az állattenyésztésért is felelős állatorvossal együtt szoros együttműködésben van a téli gazdasági iskolával, amelynek tanári kara segítője és állandó helyettese a felügyelőség tagjainak. Itt történik a körzetvezetők és a műszaki altisztek kiképzése és továbbképzése állattenyésztés és növénytermesztés szakokon.

A vármegyei mezőgazdasági főfelügyelőség a fentiekén túl még erdőfelügyelővel és mezőgazdasági chemikussal kiegészítve hasonló kapcsolatban áll a mezőgazdasági középiskolával és az annak keretében működő kísérleti intézményekkel, mint a járásiak a téli gazdasági iskolával. Itt történne egyébként a mezőgazdasági népiskola tanítóinak és a műszaki tiszteknek a képzése és továbbképzése. Itt végeznék a szükséges kísérleteket is. Az iskola tanszékei: állattenyésztés, növénytermesztés, chemia, üzemtan, kertészet, erdészeti.

A mezőgazdaság üzemi nagytájain működő mezőgazdasági igazgatóság tagozódása:

- elnöki osztály,
- mezőgazdasági politikai osztály/mezőgazdasági közigazgatás, hírszolgálat és szakoktatás, valamint üzempolitikai alosztályokkal,
- mezőgazdasági termelési osztály /talajjavítás és műszaki ügyek, növénytermesztés és növényegészségügy, állattenyésztés és állategészségügy, erdészeti és vadászat alosztályokkal/,
- mezőgazdasági értékesítési osztály /mezőgazdasági ipar, anyagvizsgáló, közlelmezés alosztályokkal/.

Az igazgatóság ugyanolyan kapcsolatban áll a kerületi mezőgazdasági akadémiával és tanári karával, mint az alsóbb fokok vezetői a megfelelő mezőgazdasági szakoktatási és kísérletügyi intézményekkel. A gazdasági akadémián történne a szolgálat előadói karának képzése és továbbképzése. Az akadémia tagozódása: erdészeti-vadászati; talajtan-növénytermesztés; állattenyésztés-állategészségügy; mezőgazdasági iparok; üzemtan; chemia; növénytan és kórtan; állatélettan és kórtan; bakteriológia és járványtan; éghajlattan; pedagógia.

A földművelésügyi minisztérium az igazgatóságokéval egyező szervezeti felépítéssel hasonló kapcsolatban állana az Országos Mezőgaz-

dasági Kutatóintézettel, amely a tudományos és gyakorlati kutatáson felül a legmagasabbfokú képzést is szolgálná.

Az egyes fokokon álló szervezeti egységek szorosan együttműködnek az érdekképviselői és értékesítési szervekkel is. Minden egység vezetője saját maga dönti el, hogy egyes feladatokat a közigazgatással, vagy az érdekképviselőkkel oldat-e meg /B/36/.

A mezőgazdasági közigazgatás területi reformjával kapcsolatos területi beosztás kialakításának szempontjai:

- a/ alkalmazkodás mezőgazdasági termelés üzemi tájaihoz,
- b/ törekvés országresz jellegű területek kialakítására,
- c/ megfelelő központ kijelölése, figyelemmel annak
 - fejlődő képességére,
 - közlekedési helyzetére,
 - a felsőoktatási és kísérletügyi intézményekkel való kapcsolataira,
 - egyéb szervekkel való kapcsolataira.

E tekintetben egyébként az ország akkori területére vonatkozó konkrét javaslatokat is tettek. A jelenlegi országterületet illető beosztásuk nagyban egészében azonosnak tekinthető Budapest és az öt megyei város regionális vonzáskörzeteivel /B/24/.

A mezőgazdasági közigazgatás ütőképességének a biztosítása érdekében kidolgozott áttekintési rendszerük célja:

- a/ az egyes üzemek feletti áttekintés biztosítása,
- b/ a gazdasági tanácsadás megkönnyítése,
- c/ a gazdasági évek közti összehasonlítás lehetővé tétele,
- d/ a községeken és a járásokon belül az üzemek közti összehasonlítás lehetővé tétele,
- e/ a mezőgazdasági fejlesztéshez szükséges adottságok kimutatása
- f/ a mg. statisztika pontosabb alapokra való helyezése /B/39/

Összefoglalásként megállapítható: Magyar Zoltán kétségtelenül nem volt céhbeli mezőgazdasági politikus, de mint kívülálló -szakmai válságtól mentesen -lényegretörően mutatott rá a korabeli mezőgazdasági politika hiányosságaira. Megalapozott konkrét javaslataival pedig úttal is mutatott a kérdések megoldásának mikéntjére. Ez utóbbiak pedig, ha másként nem gondolatébresztőként ma is haszonnal vehetők figyelembe mezőgazdasági közigazgatásunk egyes kérdéseinek megoldásánál. Ezirányú gyakorlati tevékenységében pedig ugyanazt próbálta kicsiben, amit termelési rendszereink ma nagyban igyekeznek megvalósítani.

I R O D A L O M

A/ Magyary Zoltán életművének értékeléséhez

1. BALOGH István: A parasztság művelődése a két világháború között. Értékezesek a történeti tudományok köréből 66. Ak.Kiadó.Bp. 1973.
2. BARLA SZABÓ Ödön: Az antifasiszta mozgalmak a közgazdasági karon a felszabadulás előtt. In: Bedő-Boér-Ferenc: 25 éves a marxista közgazdászképzés. Petőfi ny. Kecskemét,
3. BERÉNYI Sándor: Az Igazgatástudomány szerepe az államigazgatási rendszerek fejlődésében. In: Szervezéstudomány és államigazgatás Tanácsok kv. tára 3. 1970.
4. BERÉNYI Sándor: Kétszázéves az államigazgatás oktatása a budapesti tudományegyetemen. Állam és Igazgatás 1978/2 Jogtudományi Köz-
löny 1978/5.
5. BERÉNYI Sándor: A szervezéstudomány alapjai. In: Berényi-Kovacsics-Nagy: Bevezetés a szervezéstudományba. Tankönyvkiadó Bp. 1975,
6. CSIZMADIA Andor: Racionalizálási törekvések a magyar közigazgatásban a két háború között. Állam és Igazgatás 1971/1.
7. CSIZMADIA Andor: Közigazgatástörténeti kutatások. MTA Állam és Jogtudományi Intézete Bp. 1973.
8. CSIZMADIA Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer kialakításáig. Akadémiai Kiadó Bp. 1976.
9. CSIZMADIA Andor: A szociális gondoskodás változásai Magyarországon. MTA Állam és Jogtudományi Intézet. Budapest 1977.
10. CSIZMADIA Andor: Bürokrácia és közigazgatási reform Magyarhonban. GONDOLAT: h.n. 1979.
11. DEZSŐ Márta: A magyar közigazgatástudomány. Az MTA Igazgatástudományi Bizottságának 1974. nov. 4.-i vitaülése Szamel Lajos tanulmányáról. Állam és Jogtudomány XVIII/1 /1975/: Martonyi János, Lőrincz Lajos, Valló József, Kiss István, Halász József felszólalása Szamel zárszava.
12. HENCZ Aurél: Területrendezési törekvések Magyarországon. Az államigazgatási szabályozás aspektusából. Közg. és Jogi K. Bp. 1973.
13. HENCZ Aurél: Törekvések a felsőfokú közigazgatási tisztviselőképzés szakszerűbbé tételére. In: Martonyi Emlékkönyv. Acta. jur. et. pol. Szeged. 1980.
14. HENCZ Aurél: A felsőfokú közigazgatási szakemberképzés Magyarországon 1848-1948. Diss. ex Bibl. Univ. de J.A. Nom. Szeged. 1981.
15. HOLLÓS Ervin: Rendőrség. Csendőrség. VKF. 2. Kossuth. Bp. 1971.
16. KARSAI Elek: "Szálasi naplója" A nyilaskeresztes párt a II. világháború idején. Kossuth. Bp. 1978.
17. KENYERES ÁGNES: Magyar életrajzi Lexikon L-E. Akadémia K. Bp. 1969.
18. KOVACSICS József: Az államigazgatási munka és az információszervezés In: Berényi-Kovacsics-Nagy: Bevezetés a szervezéstudományba. Tankönyvkiadó. Bp. 1975.
19. KISS ISTVÁN: A közigazgatás és az urbanizáció. A Tatai Medence városi tájja alakulása. ELTE Áll. ig. Jogi Tanszék. Bp. 1978.
- 20.

20. LŐRINC Lajos: Az amerikai közigazgatás kutatásának irányzatai. In Lőrinc-Nagy-Szamel: A közigazgatás kutatásának tudományos irányzatai. Közg. és Jogi. K. Bp. 1976.
21. MADARÁSZ Tibor: Az államigazgatási munka hatékonyabbá tételének néhány módszeréről. Belügyi Szemle. 1965/8.
22. MADARÁSZ Tibor: A hatósági tevékenység mérésének elméleti kérdései In Szervezéstudomány és Államigazgatás. Tanácsok kvtráa 3. 1970.
23. MADARÁSZ Tibor: Városigazgatás és urbanizáció. A városigazgatás elméleti modellje. Közg. és Jogi K. Bp. 1971.
24. PAPP Ferenc: A közigazgatási szakember jellemzőiről. In Martonyi Emlékkönyv. Acta. jur. et pol. Szeged. 1980.
25. RANKI György/főszerk./ Magyarország története 1918-1919. 1919-1945. Akadémiai Kiadó. Bp. 1976
26. H. SAS Judit: A magyar népművelés története II. /1920-1948/ Kézirat. Tankönyvkiadó. 1962.
27. SZAMEL Lajos: Az államigazgatás törvényességének jogi biztosítékai Közg. és Jogi K. Bp. 1957.
28. SZAMEL Lajos: Az államigazgatás vezetésének jogi alapproblémái. Közg. és Jogi K. Bp. 1963.
29. SZAMEL Lajos: Igazgatás és államigazgatás. In: Berényi-Martonyi-Szamel-Szatmári: A Magyar Államigazgatási Jog. Általános rész. Tankönyvkiadó. Bp. 1966.
30. SZAMEL Lajos: A közigazgatástudományok fejlődése a Német Szövetségi Köztársaságban; A magyar közigazgatástudomány. In: Lőrinc-Nagy-Szamel: A közigazgatás kutatásának tudományos irányzatai Közg. és jogi K. Bp. 1976.
31. SZAMEL Lajos: A Magyar Közigazgatástudomány. Közg. és Jogi K. Bp. 1977.
32. SZAMEL Lajos: Igazgatás és Államigazgatás. In: Berényi-Martonyi-Szamel: Magyar államigazgatási jog. Általános rész. Tankönyvkiadó Bp. 1978.
33. SZANISZLÓ József: A közigazgatástudomány oktatásának és tanszékének története az ELTE Jog- és Államtudományi Karán 1777-1977 között I-III kötet. ELTE Áll és Jogtud. Kar. Állig. Jogi Tanszk. Bp. 1977.
34. SZENTPÉTERI István: Az irányítás-vezetés és felügyelet elhatárolásának problémái, különös tekintettel az oktatásügyi igazgatásra. In: Martonyi Emlékkönyv. Acta. jur. et pol. Szeged. 1980.
35. SZÜCS István: Szamel Lajos: A magyar közigazgatástudomány című könyvéről. Belügyi Szemle. 1978/3.
36. TAKÁCS Imre: Az államtudományok. In: Az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem története 1945-1970. Kner ny. Gyoma. 1972.
37. TOLDI Ferenc: A polgárok jogainak és jogos érdekeinek védelme a budapesti jogi kar közigazgatási tanszékének 1867-1945. közötti tudományos munkáiban. Állam és Igazgatás 1978/2. Jogtudományi Köz-löny. 1978/5.
38. VARGA József: Az egyetemi képzés és tudományos kutatás kapcsolata a szocialista államigazgatásunk fejlődésével. Állam és Igazgatás 1978/2. Jogtudományi Köz-löny 1978/5.

B/ Magyary Zoltán és munkatársai mezőgazdasági vonatkozásokat is tartalmazó publikációi

1. MAGYARY Zoltán: A földmérés jövője és a közigazgatás. Geodéziai Közöny XII. /1936/
2. MAGYARY Z.: Mi lesz Tatatóvárosból? Bp. 1938.
3. A TÁJ- ÉS NÉPKUTATÓ KÖZPONT KIÁLLÍTÁSA, 1938.nov. Bp.1938.
4. MAGYARY Z.: A Táj- és Népkutató Központ fennállásának rövid története. Közigazgatástudomány /KT/ II.évf-1938.
5. MAGYARY Z.-KISS.I: A Közigazgatás és az Emberek.Ténymegállapító tanulmány a Tatai járás közigazgatásáról. MKI.kiadv. 30.sz.BP.1939.
6. MAGYARY Z.: Az első közigazgatási mintajárás.KT.IV.évf.1941.
7. MAGYARY Z.:Wünscher Frigyes:Szervezett agrárértékesítés.KT.IV.évf. 1941.
8. MAGYARY Z. /és társai/ A SZOCIÁLIS VÁRMEGYE. A Komáromvármegyei Közjóléti és Gazdasági Szövetkezet működése.MKI.kiad.33. Bp.1941.
9. MAGYARY Z.:A Magyar Közigazgatás.A közigazgatás szerepe a XX. század államában. A magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendje.Bp.Kir.Egy.Nyomda. 1942.
10. MAGYARY Z.+REICHENBACH Béla:Magyarország mezőgazdasági politikájának alapvetése I. A Szántóföldi növénytermesztés és állattenyésztés üzemi tájai. Bp. 1942. MKI.-OMÜTKI.
11. MAGYARY Z.: Földművelési politika. KT.V.évf.1942.
12. MAGYARY Z.: A Komáromvármegyei közigazgatási mintajárás.KT.VI.1943
13. MAGYARY Z.: Két magyar milliárdos terv. KT. VI.évf. 1943
14. MAGYARY Z.: Küzdelem a haladásért.Kézirat.Budapest.1944.
15. BEREZSNAY Aurél: Munkaerőgazdálkodás a mezőgazdaságban.MKI.kiadv. 40.sz.Bp. 1944.
16. BÓNÉ Géza: Megjegyzések Lovász János:" A földtulajdon problémái a korszerű földbirtokpolitikában" cím alatt a Közigazgatástudomány f.évi 8. számában megjelent cikkéhez.KT.V. évf. 1942.
17. CSIKY János dr.: A Tatai járás agrochemiai térképe 1:25.000 lépték
18. CSIKY J.:A Komáromvármegyei talajjavító és növénytermesztési kísérleti körzetek szervezése és munkája. Országos Mezőgazdasági Kamara Talajtani Intézetének kiadványai 37.sz. Bp. 1942.
19. ELEK Péter: Sertésellátásunk válsága. KT. IV. évf. 1941.
20. ELEK P.: Eljárások a mezőgazdasági népesség egzisztenciális kategóriáinak becsléséhez. KT. IV.évf.1941.
21. ELEK P.: A földbirtokpolitikai kézitérkép. KT.IV.évf.1941.
22. ELEK P.: A mezőgazdasági népesség egzisztenciális kategóriáinak hozzávetőleges becslése a trianoni ország területén KT.IV. 1941,
23. ELEK P.: Ténymegállapítás és tervezés a mezőgazdaságban. KT.V.1942,
24. ELEK P.:A mezőgazdasági közigazgatás területi beosztásának reformja KT. V.évf. 1942,
25. ELEK P.: A Tatai és Gesztési szövetkezeti mintajárás.KT.V.évf.1942,
26. FEHRENTIL-GRUPPENBERG László: Magyarország tagosítási szükségele KT. V.év. 1942 ✓

27. GRÖBER Gyula: Naszály község mezőgazdasági üzemének vizsgálata. KT. V. 1942.
28. GRÖBER Gy.-KISS I.: A Csongrád-bokrosparti tanyai körzet mintatanyakörzetté fejlesztésének adottságai és útja. KT. VI. évf. 1943.
29. HELLER András: A német mezőgazdasági munkások közterhe. KT. V. 1942.
30. KISS István: A magyar tanyai közigazgatás. A tanyapolitika vázlata MKI kiadv. 7. sz. Budapest, 1932.
32. KISS I. Szeged tanyai közigazgatása. KT. I. évf. 1938.
31. KISS I.: Csongrád megyei város közigazgatása MKI. 18. Bp. 1935.
33. KISS I.: A földbirtokpolitikai javaslat lehetőségei és várható eredményei a Tatabi járásban KT. II. évf. 1939.
34. KISS I.: A Komáromvármegyei Közföldügyi Szövetkezet szervezési munkálatai. KT. III. évf. 1940.
35. KISS I.: A magyar mezőgazdaság felépítése 1935-ban. KT. V. 1942.
36. KISS I.: Mezőgazdasági közigazgatásunk átszervezése. KT. V. 1942.
37. KISS I.: Magyar tanulságok a Reichsnährstand statisztikai szolgálatáról. KT. V. 1942.
38. KISS I.-SPARING Pál-CSIKY J.: A Komáromvármegyei szövetkezeti mintajárásai bizottság 1943. évi június 16.-i ülésén előterjesztett BESZÁMOLÓ a Tatabi és Gesztési Szövetkezeti Mintajárásokban végzett munkáról. Bp. 1943.
39. KISS I.: A mezőgazdasági üzemív. A mezőgazdasági közigazgatás szervezésének segédlete. MKI. kiadv. 41. Bp. 1944.
40. KISS I.: A közigazgatási adattárak. MKI. kiadv. 42. Bp. 1944.
41. KÜRY Béla: Gazdavédelem Jászkinén. KT. III. évf. 1941.
42. LOVÁSZ János: A földtulajdon problémái a korszerű földbirtokpolitikában. KT. V. 1942.
43. LOVÁSZ J.: Országrendezés a német birodalomban. MKI. kiadv. 44. 1944.
44. PERNECZKY Béla: Ujabb mezőgazdasági szociálpolitikánk. KT. III. 1940.
45. RÁCZ Ernő: A paraszti örökbirtokrendszer Németországban. KT. IV. 1941.
46. SZANISZLÓ József: Milyen feladatokat ró az 1940. IV. tez. a földművelésügyi közigazgatásra. KT. IV. 1941.
47. SZANISZLÓ J.: Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap bemutatkozása. KT. IV. 1941.
48. SZANISZLÓ J.: Eredményes lehet-e a mai magyar szociálpolitika. Társadalomtudomány 1941/4
49. SZANISZLÓ J.: A komáromvármegyei talajjavítási és növénytermesztési körzetek. KT. V. 1942.
50. SZANISZLÓ J.: A tatabi népfőiskola. KT. V. 1942.
51. SZILAGYI László: A nemzeti szocialista mezőgazdasági munkaerő gazdálkodás. KT. VII. 1944.
52. aláírás nélkül: A Tatabi Népfőiskola KT. III. 1940
53. " " : A Tatabi Népfőiskola KT. VII. 1944.
54. külf. jogfejlődés sorozatban: A francia mezőgazdasági központok szervezéséről szóló 1940. dec. 2.-i törvény KT. VI. 1943.